

Original Article

Proposing an Appropriate International Jurisdictional Rule for Preventing Libel Tourism: A Comparative Study of Iranian and English Law

Sayyed Hossein Safaei Moafi¹ , Reza Maghsoudi² , Reza Daryae³

¹ Ph.D. Student in Private Law, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

² Associate Professor, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

³ Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

[10.22080/LPS.2024.23887.1598](https://doi.org/10.22080/LPS.2024.23887.1598)

Received:

February 7, 2024

Accepted:

August 12, 2024

Available online:

December 21, 2024

Keywords:

Freedom of expression,
Defamation,
Jurisdiction, Libel
tourism, Tort

Abstract

Libel tourism refers to a situation in which, despite the presence of multiple competent courts, a claimant can file a defamation lawsuit in a country with favorable laws, even when there is minimal connection between the jurisdiction and the claim. This phenomenon raises significant concerns regarding the violation of individual rights, media integrity, and freedom of expression. Consequently, legal systems should take measures to curb the proliferation of this issue by establishing appropriate jurisdictional rules that ensure a sufficient connection between the claim and the court. What type of jurisdictional rule is appropriate for defamation lawsuits? This research employs a descriptive-analytical method, utilizing a comparative approach and library sources. The primary objective of this study is to propose a favorable jurisdictional rule by examining the international jurisdictional regulations of the Iranian and English legal systems, with the aim of preventing the proliferation of libel tourism. The findings of this article indicate that the rules governing Iranian international jurisdiction create opportunities for abuse by defamation claimants, potentially leading to the proliferation of libel tourism in the country. Therefore, it is essential to modify these jurisdictional rules. In contrast, the English legal system has managed to mitigate the emergence of libel tourism to some extent by granting authority to exercise jurisdiction in defamation lawsuits. The results of this research indicate that the jurisdictional rule granting the court the authority to determine its jurisdiction based on the specific issues of each case, and to identify the most suitable venue for hearing the case, is the most effective rule.

*Corresponding Author: Sayyed Hossein Safaei Moafi

Address: University of Guilan, Rasht, Iran.

Email: Sayyidhsafaei@gmail.com

Extended Abstract

1. Introduction

In the modern era, the development and expansion of media tools and communication technologies have made access to information readily available from all corners of the globe. Consequently, the dignity of individuals transcends political boundaries, and the dissemination of false information that undermines this dignity is a concern in every country. The damage inflicted on the dignity of individuals in such an expansive context compels them to defend their reputation by initiating proceedings before a competent court and utilizing all available legal means.

Conversely, the other party believes they are entitled to share information freely to inform their community, while respecting the law and the rights of others. In this scenario, each litigant seeks a court that upholds and enforces their rights. However, since the dignity of the victim may have been damaged in multiple jurisdictions, and the courts in these locations consider themselves competent to adjudicate the case, the victim can identify a favorable venue to initiate a defamation proceeding that yields the desired outcome. This trend has led to certain jurisdictions becoming popular venues for defamation lawsuits, a phenomenon commonly referred to as

It is evident that establishing the appropriate jurisdictional rules for defamation lawsuits is crucial. When these rules are in place, litigants can seek justice in a competent court, thereby safeguarding their rights against potential abuses by the opposing party. Furthermore, a court that is properly connected to the case enhances the accuracy of the proceedings and increases

the likelihood of a fair trial. Conversely, the absence of suitable jurisdictional rules can result in the violation of human rights in a court that either lacks a significant connection to the claim or has only a minimal connection.

Therefore, the purpose of this article is to explain the challenges associated with international jurisdiction rules concerning defamation claims, as well as the concept of libel tourism. Additionally, it aims to evaluate the situation and approach of Iran's legal system in addressing these challenges. Finally, this article proposes a jurisdictional solution that overcomes these challenges and prevents libel tourism.

2. Methods

This research is fundamentally theoretical, with information, sources, and primary materials gathered from library resources. The research methodology employed in this study is descriptive, analytical, and comparative. During the descriptive phase, information is collected and classified. Subsequently, the gathered data is analyzed, and finally, this information is compared with foreign sources studied, leading to the extraction of the research results.

3. Results

Libel tourism refers to a form of forum shopping in which the plaintiff selects a favorable jurisdiction to file a claim, despite the availability of multiple competent courts. This choice is often motivated by the expectation of achieving a desirable outcome based on the substantive laws of that jurisdiction. Such actions by victims claiming defamation can significantly undermine the freedom of expression of the opposing party, placing them in a vulnerable and

disadvantaged position relative to the plaintiff.

The examination of Iranian international jurisdiction reveals that the current regulations allow for potential abuse by defamation claimants, which may lead to the proliferation of libel tourism within the country. Consequently, a comprehensive revision of the Iranian international jurisdiction rules is essential to curb the rise of libel tourism. The existing rules should be replaced with more appropriate jurisdictional guidelines.

Such an appropriate jurisdictional rule should ensure justice between the parties involved in the dispute and designate a court with a substantial connection to the defamation lawsuit for hearing the claim. Additionally, the appropriate international jurisdictional rule should minimize the number of competent courts and grant authority to a single court to adjudicate all aspects of the case.

4. Conclusion

This article demonstrates that, in addition to the general jurisdiction rule based on the defendant's residence, the jurisdiction of the court in the location where the tort was committed must also be recognized. This approach ensures a sufficient connection between the facts of the claim and the court's location. However, in the context of defamation claims, the place of the tort should be interpreted in a manner that allows the court to exercise its jurisdiction based on the specific facts of each case, thereby determining the most appropriate venue for hearing the lawsuit.

This rule offers the advantage of designating a single court to address all aspects of the claim while maintaining the flexibility needed to accommodate the evolving requirements of communication technologies.

Therefore, it is recommended that legislators adopt the following guidelines in the international jurisdiction regulations concerning civil liability lawsuits arising from defamation: "1. The lawsuit must be filed in the defendant's place of residence; 2. The competent court for non-contractual obligations is the location where the harmful act occurred; 3. In cases of civil liability lawsuits stemming from defamation, the court where the harmful act took place has jurisdiction to hear the lawsuit only if the defendant has intentionally directed their primary actions to disseminate the defamatory content within that jurisdiction."

Funding

There is no funding support.

Authors' contribution

The authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. The authors approved the content of the manuscript and agreed on all legal aspects of the research.

Conflict of interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors appreciate all the scientific consultants in this paper.

علمی پژوهشی

ارائه قاعده صلاحیت بین المللی مطلوب برای جلوگیری از پدیده «توریسم هتک-حیثیت» با مطالعه تطبیقی حقوق ایران و انگلستان

سید حسین صفایی معافی^۱ ID*، رضا مقصودی^۲ ID، رضا دریایی^۳ ID

^۱ دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
^۲ دانشیار گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
^۳ استادیار گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

[10.22080/LPS.2024.23887.1598](https://doi.org/10.22080/LPS.2024.23887.1598)

چکیده

توریسم هتک‌حیثیت اشاره به موقعیتی دارد که در آن، خواهان می‌تواند با وجود چندین دادگاه صالح، دعوای هتک حیثیت خود را در کشوری مطرح کند که قوانین ماهوی و شکلی آن را به سود خود می‌بیند، در حالی که ارتباط میان کشور محل دادگاه و دعوا کم است. این پدیده، نگرانی‌های بسیاری را نسبت به تضییع حقوق اشخاص، رسانه‌ها و آزادی بیان ایجاد کرده است. بنابراین، نظام‌های حقوقی می‌بایست با ایجاد قواعد صلاحیت مناسب که وجود ارتباط کافی میان دعوا و دادگاه را تضمین می‌کند، مانع گسترش این پدیده گردند. اما چه قاعده صلاحیتی می‌تواند برای دعوای هتک حیثیت مناسب تلقی گردد؟ در این پژوهش از روش توصیفی-تحلیلی به شیوه تطبیقی و از منابع کتابخانه‌ای بهره‌برداری شده است. هدف اصلی پژوهش حاضر این است تا ضمن مطالعه قواعد صلاحیت بین‌المللی نظام حقوقی ایران و انگلستان، قاعده صلاحیت مطلوبی را ارائه دهد تا از گسترش چالش‌های موجود پیرامون دعوای هتک حیثیت جلوگیری کند. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که قواعد صلاحیت بین‌المللی ایرانی امکان سوء استفاده را برای مدعیان هتک حیثیت فراهم می‌آورد که می‌تواند باعث گسترش پدیده توریسم هتک‌حیثیت در این کشور شود و ضروری است که مقررات صلاحیت آن، در این خصوص، اصلاح گردد. اما نظام حقوقی انگلستان با اعطای اختیار اعمال صلاحیت، در دعوای هتک حیثیت به دادگاه رسیدگی‌کننده توانسته تا حدودی مانع شکل‌گیری پدیده توریسم افترا شود. نتایج این پژوهش، قاعده صلاحیتی را که به دادگاه این اختیار را می‌دهد تا براساس امور موضوعی پیرامون هر پرونده نسبت به اعمال صلاحیت خود تصمیم‌گیری کرده و مناسب‌ترین مکان را برای رسیدگی به موضوع دعوا مشخص کند، برای جلوگیری از توریسم هتک‌حیثیت پیشنهاد می‌دهد.

تاریخ دریافت:

۱۸ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۲۲ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ انتشار:

۰۱ دی ۱۴۰۳

کلیدواژه‌ها:

آزادی بیان، توریسم هتک‌حیثیت، صلاحیت، مسئولیت مدنی، هتک‌حیثیت

* نویسنده مسئول: سید حسین صفایی معافی

آدرس: دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

ایمیل: Sayyidhsafaei@gmail.com

۱ مقدمه

کنند، زیان دیده می‌تواند فرصت را مغتنم شمرده و جایی را برای طرح دعوی خویش برگزیند که او را در جدال با طرف دیگر جلوتر می‌اندازد و نتیجه مطلوبش را نصیب او خواهد کرد. وجود چنین گرایشی سبب شده تا برخی از حوزه‌های قضایی خاص، مانند انگلستان، محل متداولی برای اقامه دعوی هتک حیثیت شوند که مدعیان دعوی هتک حیثیت را از «چهارگوشه جهان» به این حوزه‌های قضایی می‌کشاند و از آن به «توریسم هتک حیثیت» یاد کرده‌اند (Hartley, 2010: 25). بروز این پدیده نه چندان خوشایند، حتی قانونگذاران چنین کشورهایی را بر آن داشته است تا با ارائه قواعد صلاحیت مناسب که بتواند دامنه اختیار خواهان در انتخاب دادگاه را محدود کند، از گسترش این پدیده جلوگیری نمایند.^۲

آشکار است، هرگاه قاعده صلاحیت مناسبی برای دعوی هتک حیثیت وضع شود، طرفین دعوا به حقوق خود در دادگاه صالح می‌رسند و از سوء استفاده طرف مقابل در امان خواهند بود. علاوه بر این، دادگاه رسیدگی‌کننده به دعوا ارتباط کافی خواهد داشت که دقت در رسیدگی و امکان بهره‌مندی از یک دادرسی عادلانه را افزایش می‌دهد. اما فقدان قاعده صلاحیتی مطلوب می‌تواند منجر به پیمال گشتن حقوق اشخاص در دادگاهی نامناسب شود که یا ارتباطی با دعوا ندارد یا ارتباط بسیاری کمی دارد. این مهم می‌تواند حساسیت سیاستگذارانی را برانگیزد که از نادیده انگاشتن حقوق شهروندان خود توسط دادگاه‌های خارجی در هراسند؛ ضمن آنکه با توسعه رسانه‌های ارتباطی، اشخاص و رسانه‌ها ممکن است که در دادگاه‌های تمام نقاط دنیا ملزم به پاسخگویی نسبت به گفته‌های خویش گردند.

براین اساس، هدف نوشتار حاضر این است که ضمن تبیین چالش‌های موجود در قواعد صلاحیت بین‌المللی در دعوی هتک حیثیت و مفهوم توریسم

هتک حیثیت^۱ عبارت است از: «انتشار گفته‌ای نادرست درباره شخصی که بدین وسیله قصد دارد تا حیثیت آن شخص را در نظر اعضای منصف جامعه بکاهد یا باعث شود که آنان از وی بگریزند یا دوری کنند» (Martin, 2011, p.159). قانون مدنی ایران بطور واضح تعریفی از هتک حیثیت ارائه نکرده است، لیکن ماده ۸ قانون مسئولیت مدنی ایران به صراحت به قابل جبران بودن هتک حیثیت اشاره نموده و امکان طرح چنین دعوی را به زیان دیده داده است. مستفاد از ماده یادشده، هتک حیثیت را می‌توان به تصدیق یا انتشار امری بر خلاف واقعیت که موجب ورود زیان به حیثیت یا اعتبارات و موقعیت دیگری می‌شود، تعریف نمود.

در عصر کنونی که ابزارهای رسانه‌ای و رسانه‌های ارتباطی، پیشرفت و گسترش چشمگیری داشته‌اند، به گونه‌ای که دسترسی به اطلاعات، به سادگی از تمام نقطه‌های زمین ممکن است، حیثیت اشخاص مرزهای سیاسی را درنوردیده و ایجاد آسیب به حیثیت آنان، توسط اطلاعات نادرست، در تمامی کشورها قابل تصور است. زیان وارد آمده به حیثیت اشخاص، در چنین فضای بی‌پایانی، آنان را ناگزیر می‌سازد تا برای دفاع از شهرت و بازیابی شرافت خود، دادخواهی خویش را پیش دادگاه صالحی ببرند و از هرگونه ابزار قانونی بهره‌گیرند. از آن سو، طرف دیگر دعوا نیز خود را مستحق این می‌داند که در راستای آگاه ساختن جامعه خویش، با احترام به قانون و حقوق دیگران، آزادانه به بازگویی اطلاعات بپردازد. در این میان هر یک از طرفین دعوا تمایل دارد، دادگاهی به دعوی‌شان رسیدگی کند که حقوقش را محترم می‌شمارد و به اجرا می‌گذارد.

اما از آنجا که حیثیت زیان دیده ممکن است در مکان‌های متعددی آسیب دیده باشد و دادگاه‌های تمامی این مکان‌ها خود را صالح به رسیدگی تلقی

^۲ قانون هتک حیثیت ۲۰۱۳ (Defamation act 2013) انگلستان در این خصوص قابل توجه است.

^۱ Defamation.

ضروری است تا مفهوم سوء استفاده از حق انتخاب دادگاه روشن شود.

اصطلاح یادشده به عمل انتخاب دادگاه توسط اقامه‌کننده دعوا اشاره دارد که خواهان دعوی خویش را در نزد دادگاهی می‌برد که انتظار دارد تا مطابق قوانین ماهوی کشور محل دادگاه، نتیجه دلخواه خود را در آنجا به دست آورد (Garner, 2009: 726)؛ این وضعیت در جایی مشکل‌زا است که میان حقایق پیرامون دعوا و حوزه قضایی رسیدگی‌کننده ارتباطی وجود ندارد یا ارتباط بسیار ناچیزی وجود دارد. چنین اقامه دعوی گزینشی منحصر در دعاوی هتک حیثیت نیست و در تمامی انواع دعاوی با موضوعات مختلف می‌تواند روی دهد.

شایان ذکر است، امکان سوء استفاده از حق انتخاب دادگاه در جایی احتمال بروز دارد که برای رسیدگی به دعوی خاصی چندین حوزه قضایی صالح وجود داشته باشد و قواعد صلاحیت چندین کشور، دادگاه‌های خود را صالح به رسیدگی تلقی کنند (Petsche, 2011: 1020). البته چنانکه در اصل ۳۴ قانون اساسی ایران و بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر^۳ مقرر شده است، به طور طبیعی، امکان انتخاب دادگاه و داشتن دادرسی عادلانه، حق خواهان است و وی باید بتواند بدون هیچگونه مانعی در دادگاهی بی‌طرف، دعوی خویش را مطرح نماید لیکن وجه تمایز دادرسی عادلانه و سوء استفاده از حق انتخاب دادگاه توسط خواهان این است که در مورد اخیر، هیچگونه ارتباطی میان موضوع دعوا و دادگاه رسیدگی‌کننده وجود ندارد یا ارتباط موجود بسیار کم است (Council of Europe Study, 2019: 6) که همین امر می‌تواند شرایط مناسب برای سوء استفاده خواهان را فراهم آورد.

اقامه دعوا در چنین حوزه‌های قضایی «خواهان-پسند»^۴ می‌تواند با دلایل و اغراض گوناگونی انجام گیرد. برای مثال، عده‌ای اقامه دعوا در محل سکونت

هتک حیثیت^۱، وضعیت و رویکرد نظام حقوقی ایران و انگلستان را در رفع این چالش‌ها ارزیابی نماید و راه‌حل مطلوبی را برای برون رفت از این چالش‌ها پیشنهاد دهد.

براین مبنا، این پژوهش در پی پاسخگویی به این پرسش است که چرا توریسم هتک حیثیت تبدیل به چالشی برای نظام‌های حقوقی و قضایی یک کشور خواهد شد؟ آیا با توجه قواعد صلاحیت بین‌المللی ایران و انگلستان، این کشورها می‌تواند مکان مناسبی برای توریسم افترا تلقی گردد؟ چگونه می‌توان با ارائه قاعده صلاحیت مناسبی، از گسترش و بروز پدیده توریسم هتک حیثیت جلوگیری کرد؟

در این نوشتار، نخست، مفهوم «توریسم هتک-حیثیت» و چالش‌های ناشی از آن تبیین خواهد شد و وضعیت نظام حقوقی ایران و انگلستان در برخورد با این پدیده ارزیابی می‌گردد. سپس، ضمن بررسی برخی از چالش‌های موجود در دعاوی هتک حیثیت، قاعده صلاحیت مطلوبی را که بتواند این چالش‌ها را پاسخ گوید، پیشنهاد خواهد داد.

۲ توریسم هتک حیثیت

در این قسمت، ابتدا، مفهوم توریسم هتک حیثیت تبیین خواهد شد، سپس، چالش‌ها و مشکلاتی که توریسم هتک حیثیت برای اشخاص جامعه به وجود می‌آورد، تشریح می‌گردد و در بخش پایانی، قواعد صلاحیت بین‌المللی ایران و انگلستان بررسی و ارزیابی می‌گردد تا امکان بروز و گسترش این پدیده در ایران مشخص شود.

۲/۱ تبیین مفهوم «توریسم هتک-حیثیت»

توریسم هتک حیثیت به نوعی از «سوء استفاده از حق انتخاب دادگاه»^۲ اطلاق می‌گردد و از این جهت، برای تبیین مفهوم توریسم هتک حیثیت، ابتدا،

³ European Convention on Human Rights

⁴ Plaintiff-friendly.

¹ Libel tourism.

² Forum shopping.

چنین شرایطی طبیعی است که مدعیان هتک حیثیت طرح دعوا در انگلستان را بپسندند. با توجه به این ملاحظات، قواعد حقوقی می‌تواند مانع بروز توریسم هتک حیثیت شود که تا جای ممکن، چنین انگیزه‌هایی را از مدعیان هتک حیثیت سلب کند.

۲،۲ چالش‌های ناشی از توریسم هتک-حیثیت

در دعاوی هتک حیثیت، به ویژه در جایی که یک طرف دعوا رسانه‌ها هستند، چنانکه دادگاه اروپایی حقوق بشر^۲ در دعوی «شووی علیه فرانسه (۲۰۰۴)»^۳ اشاره داشته است، همواره دو حق حفظ حیثیت خواهان و آزادی بیان خوانده در تعارض قرار می‌گیرند (Smet, 2010:193). از یک سو، با انتشار مطالب افتراآمیز موضوع دعوا، خواهان مدعی می‌گردد که حیثیت او توسط طرف دیگر دعوا نقض شده است و از سوی دیگر، خوانده نیز بیان می‌دارد که با اقامه دعوی هتک حیثیت و محکومیت وی در این دعوا حق آزادی بیان او پایمال خواهد شد.

تعارض حقوق اشخاص در دعاوی بین‌المللی، حساسیت بیشتری به همراه دارد؛ زیرا نظام‌های حقوقی مختلف هرکدام با توجه به سنت‌ها و فرهنگ سرزمین و مردم خود، یکی از این دو حق را بر دیگری ترجیح داده‌اند. این دو رویکرد متفاوت را به ویژه می‌توان میان دو نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا و انگلستان مشاهده کرد (Phillipson, 2016: 164-165). همین امر می‌تواند این نگرانی را به وجود آورد که حقوق محترم اشخاص در یک کشور، توسط دادگاه یا قانون خارجی نقض گردد و بنابراین، نظام‌های حقوقی تمایل بر اعطای صلاحیت بین‌المللی به دادگاه کشور خویش خواهند داشت.

در چنین فضای پرتنش، طبیعی است که مدعیان هتک حیثیت دعوی خود را به نزد دادگاهی ببرند که از حق حمایت از حیثیت آنان دفاع می‌کند

خود را به دلیل هزینه کمتر مسافرت و مشقت کم‌تر نسبت به دادرسی خارجی، ترجیح می‌دهند. همچنین، در مواردی که قوانین شکلی و ماهوی یک کشور در منظر خواهان مساعدتر به نظر آید، طبیعی است که وی تمایل بسیاری به طرح شکایت خود در آن حوزه قضایی داشته باشد تا از این طریق بتواند سبب اعمال قانونی مناسب برای دعوی خویش بشود (Ewert and Weslow, 2011: 9). بدیهی است، چنین انگیزه‌هایی دامنه نامحدودی دارد و به دلیل ایجاد منافع تنها برای یکی از طرفین دعوا، وضعیت ناعادلانه‌ای را ایجاد خواهد کرد.

با توجه به تعریفی که از اصطلاح سوء استفاده از حق انتخاب دادگاه ارائه شد، توریسم هتک حیثیت را می‌توان نوعی از سوء استفاده از حق انتخاب دادگاه توصیف کرد که خواهان در دعوی هتک حیثیت فرامرزی، با وجود حوزه‌های قضایی صالح متعدد، کشوری را برای طرح دعوی خویش برمی‌گزیند که انتظار دارد حکم نهایی دلخواه خود را از آن دادگاه کسب کند (Hartley, 2012: 85) و به نتیجه مطلوب خود برسد.

انگیزه‌های مختلفی در گسترش توریسم هتک-حیثیت وجود دارد که می‌توان این انگیزه‌ها را در قواعد موجود در حقوق انگلستان که به عنوان قطب توریسم هتک حیثیت شناخته شده است، مشاهده کرد (Nilsson, 2017: 42) که از آن با عنوان «پایتخت هتک حیثیت جهان»^۱ یاد کرده‌اند (Gonzalez, 2016: 288). نخستین چیزی که گردشگران افترا را به انگلستان می‌کشاند، حقوق ماهوی این کشور در ارتباط با هتک حیثیت بوده که بیشتر منافع و حیثیت زیان‌دیدگان را تأمین نموده است (McFarland, 2009:9)؛ به عنوان مثال، مطابق قواعد حقوق انگلستان مدعی هتک حیثیت می‌تواند حتی در حین دادرسی و پیش از صدور حکم نهایی، جلوی انتشار مطالبی که ادعای افترا آمیز بودن آن شده را بگیرد (Elliot and Quinn, 2017: 402) و در

³ Chauvy v. France (2004).

¹ Defamation Capital of the World.

² European court of human rights.

داشتند. با وجود آنکه این کتاب در ایالات متحده آمریکا چاپ شد، ۲۳ نسخه از آن در انگلستان و از طریق اینترنت فروخته شد و علاوه بر آن، فصلی از این کتاب از طریق وبسایتی^۴ در سرتاسر جهان قابل دسترسی بود که از انگلستان نیز می‌شد آن فصل را دریافت کرد.^۵

با توجه به فروش همین تعداد نسخه از کتاب و نیز امکان دسترسی به آن در کشور انگلستان، خواهان که اقامه دعوا در این کشور را به نفع خویش می‌دید، اقدام به طرح شکایت در آنجا کرد. لیکن خواننده که مدعی بود، قدرت اقتصادی و مالی کافی برای حضور در انگلستان و دفاع از ادعای بر ضد خود ندارد، در مراحل دادرسی انگلیسی حضور نیافت و دادگاه انگلیسی نیز به طور غیابی^۶ حکم به محکومیت او صادر کرد. دادگاه، خواننده را ملزم به پرداخت غرامات مالی برای جبران خسارت خواهان کرد و او را مکلف داشت تا گفته‌های افتراآمیزش در مورد خواهان را تکذیب کند. همچنین، دادگاه دستور قضایی صادر نمود که مطابق آن، فروش و پخش کتاب در کشور انگلستان ممنوع گردید (Sanchez, 2011: 477-478). از آنجا که میزان مبلغ محکوم‌بها برای جبران خسارت زیان‌دیده زیاد بود، به دلیل ایجاد هزینه بسیار برای ناشر، می‌توانست به طور کلی، وی را از چاپ کتاب منصرف کند. افزون بر این، صدور دستور قضایی مبنی بر عدم فروش کتاب در انگلستان باعث می‌گردید تا فروش اینترنتی کتاب به طور کلی ملغی شود؛ زیرا با وجود فروش اینترنتی آن، امکان خرید از خاک انگلستان وجود داشت. همین امر می‌توانست اثر شدیدی بر فروش کتاب در دیگر کشورها نیز داشته باشد.

بدین ترتیب، صدور حکم به محکومیت خواننده در انگلستان، آزادی بیان وی را در سرتاسر جهان از او خواهد گرفت و حکم دادگاه انگلیسی، چه بسا به

و بدین ترتیب، اینگونه کشورها مکان مناسبی برای توریسم هتک‌حیثیت خواهند بود.

با توجه به امکان وقوع هتک حیثیت و انتشار مطالب موضوع دعوا در کشورهای متعدد و در زمان بسیار کوتاه، هرگاه حوزه‌های قضایی متعددی بر اساس قواعد صلاحیت بین‌المللی خود نسبت به دعوای هتک حیثیت فرامرزی اعمال صلاحیت کنند، این امکان در اختیار خواهان و وکیل او قرار می‌گیرد تا از میان حوزه‌های قضایی که حقوق او را محترم می‌شمارند، دلخواه‌ترین مکان را برگزینند (Fitzsimmons, 2006: 315). بر این اساس، خواننده در زمان انتشار مطالب مدنظر خود نمی‌تواند پیش‌بینی کند که دادگاه کدام کشور به دعوای هتک حیثیت رسیدگی خواهد کرد و قانون کدام کشور نسبت به آن به کار گرفته خواهد شد.

علاوه بر این، ممکن است خواهان، حوزه قضایی برای اقامه دعوا برگزیند که حضور و دفاع خواننده در آن دادگاه ناممکن بوده یا هزینه گزافی برای او داشته باشد. این مسئله به خوبی از حقایق دعوای «بن محفوظ علیه ارنفلد (۲۰۰۵)»^۱ قابل فهم است. خواننده دعوا نویسنده‌ای بود که درباره تروریسم بین‌المللی تحقیق می‌کرد و مطالبی را می‌نوشت. در سال ۲۰۰۳، کتاب راشل ارنفلد^۲ (خواننده) با عنوان «تأمین مالی شیطان، چگونگی تأمین مالی تروریسم و جلوگیری از آن»^۳، در ایالات متحده آمریکا، چاپ گردید. در این کتاب، ادعا شده بود که خواهان دعوا، خالد سلیم بن محفوظ، تاجری سعودی، تأمین‌کننده مالی و رئیس پیشین بانک تجارت عربستان سعودی و دو پسر او، حمایت‌های مالی مستقیم و غیرمستقیمی به گروه تروریستی القاعده و سایر گروه‌های تروریستی سلفی می‌کرده‌اند. خواهان و دو فرزند او در عربستان سعودی دارای شهرت بودند و در دیگر کشورهای دنیا نیز به تجارت اشتغال

⁵ <https://law.justia.com/cases/new-york/court-of-appeals/2007/2007-09961.html>, last visited:

31/01/2024.

⁶ default judgment

¹ Bin Mahfouz v Ehrenfeld (2005)

² Rachel Ehrenfeld

³ Funding Evil: How Terrorism Is Financed and How to Stop It

⁴ ABCNews.com

ملاحظه این آثار مخرب بر آزادی بیان می‌توان انتظار داشت که مدعیان هتک‌حیثیت، اعمادانه از دادرسی هتک حیثیت فرامرزی جهت خنثی نمودن هرگونه نقد بر ضد خود سوء استفاده کنند؛ به ویژه اگر ارتباط دادگاه رسیدگی‌کننده و موضوع دعوا کم باشد، اشخاص جامعه در بهره بردن از حقوق خود با مشکل مواجه خواهند شد.

۲،۳ توریسم هتک‌حیثیت در نظام حقوقی ایران و انگلستان

با توجه به چالش‌هایی که از توریسم افترا به بار می‌آید، نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف تا حد امکان باید از بروز آن جلوگیری کنند. اما آیا قواعد ایرانی صلاحیت، امکان بروز و گسترش توریسم هتک‌حیثیت را به مدعیان هتک حیثیت می‌دهد؟ به عبارت بهتر، آیا دادگاه‌های ایران می‌تواند مکان مناسبی برای توریسم هتک‌حیثیت باشد و مدعیان هتک حیثیت را بر فرض مطلوب بودن قواعد ماهوی هتک حیثیت در این کشور، به خود جلب کند؟

در حقوق ایران، از آنجا که قواعد خاصی برای صلاحیت بین‌المللی تدوین نشده است، قواعد صلاحیت داخلی باید در چنین مواردی نیز اعمال شود (صفایی، ۱۳۹۳: ۱۹۲). مطابق ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب سال ۱۳۷۹، خوانده اگر در ایران اقامتگاه داشته باشد، دعوا باید در این کشور اقامه شود و در صورتی که خوانده فاقد اقامتگاه در ایران باشد، دادگاه محل سکونت موقت او در ایران صلاحیت رسیدگی به دعوا را خواهد داشت. همچنین، ماده یادشده، داشتن مال غیرمنقول در ایران برای خوانده را جهت اعطای صلاحیت به دادگاه ایرانی کافی دانسته است؛ البته اگر اقامتگاه یا سکونت موقت در ایران نداشته باشد. در نهایت،

طور ناخواسته، در قلمرو سایر کشورها نیز دخالت خواهد کرد و محدود شدن شیوه جبرانی صادر شده تنها در قلمرو حاکمیت انگلستان، بی‌معنا خواهد بود.

فقدان قابلیت پیش‌بینی حوزه قضایی صالح و خطر هزینه‌بردار بودن دادرسی هتک حیثیت فرامرزی می‌تواند منجر به خودسانسوری اشخاصی شود که می‌خواهند از آزادی بیان خویش بهره برند. به عنوان مثال، صرف هراس از اقامه دعوی هتک حیثیت و خسارات ناشی از آن سبب گردید تا انتشارات دانشگاه کمبریج^۱ از چاپ کتابی خودداری کرده و تمام نسخه‌های چاپی کتاب را تبدیل به خمیر کاغذ کند. علاوه براین، انتشارات دانشگاه کمبریج به این میزان قانع نشد و به کتابخانه‌های سراسر دنیا که این کتاب در آن قرار داشت، نامه‌ای زد تا کتاب‌های یادشده را از فکسه‌های خود جمع‌آوری کنند.^۲ بروز چنین وضعیتی، به ویژه اگر منجر به افزایش دعاوی مرتبط با اقدامات تروریستی در کشوری خاص مانند انگلستان شود (Walker, 2012: 122)، به شدت نگران‌کننده خواهد بود و آزادی بیان رسانه‌ها را قربانی اشخاص قدرتمند و دیکتاتوری می‌کند که نمی‌توانند هرگونه صدای مخالف خود را بشنوند.

این امر حتی می‌تواند در محافل علمی و حرفه‌ای نیز روی دهد؛ چنانکه در موردی، یک شرکت بهداشت و درمان^۳ بین‌المللی، دعوی هتک‌حیثیتی را در لندن، بر ضد یک استاد رادیولوژی^۴ دانمارکی، به نام هنریک تامسن^۵، اقامه نمود. این استاد دانمارکی، کنفرانسی در رابطه علم رادیولوژی در آکسفورد ارائه داد و مقاله‌ای را نیز در مجله تخصصی رادیولوژی منتشر کرد که در هر دو مورد، مدعی شده بود، کالای ساخته شده توسط آن شرکت، آثار منفی وخیمی خواهد داشت (Kmietowicz, 2010: 12-13). با

^۵Henrik Thomsen.

^۶ حق آزادی بیان در اصل ۲۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مقرر شده است.

^۱ Cambridge University Press.

^۲ <https://www.sfchronicle.com/politics/article/Label-Tourism-Where-Terrorism-and-Censorship-Meet-2544274.php>, last visited: 25/01/2024.

^۳ Healthcare.

^۴ Radiology.

پدیده توريسم هتك‌حيثيت است؛ زیرا هرگاه خواننده هيچ ارتباطی با ايران نداشته باشد، خواهان می‌تواند به صرف وجود محل اقامت خود در ايران، در اين کشور اقامه دعوا کند. در نتیجه، قواعد صلاحيت موجود در نظام حقوقی ايران مسير سوء استفاده را برای مدعيان هتك‌حيثيت هموار کرده است که می‌تواند در صورت مساعد بودن قواعد ماهوی هتك‌حيثيت منجر به افزايش چشمگیر پدیده‌توريسم هتك‌حيثيت در اين کشور شود.

بر خلاف حقوق ايران، در انگلستان، قاعده صلاحيت خاصی برای دعوی هتك‌حيثيت در قانون هتك‌حيثيت ۲۰۱۳ مقرر شده که بنا به تصريح قانونگذار تلاشی در جهت جلوگیری از پدیده توريسم هتك‌حيثيت بوده است.^۲ مطابق ماده ۹ اين قانون، دادگاه تنها در صورتی صلاحيت رسيدگی به دعوی هتك‌حيثيت را خواهد داشت که در میان تمام مکان‌هایی که محتوای افتراآمیز موضوع دعوا در آن نشر یافته، انگلستان، به وضوح، «مناسب‌ترین مکان» برای اقامه دعوا است. بدین ترتیب، دادگاه انگلیسی اختيار خواهد داشت تا براساس صلاحيتد خويش و اوضاع و احوال پيرامون دعوا، مناسب‌ترین کشور برای اقامه دعوا را تعيين کند. به نظر می‌رسد، با به کارگیری چنین قاعده قابل انعطافی که دادگاه بتواند به وسیله آن با توجه به حقایق و موقعیت هر دعوا نسبت به تعيين دادگاه صالح تصميم‌گیری کند، تا حدودی طرفین دعوی هتك‌حيثيت فرامرزی می‌توانند اطمینان پیدا کنند که یک دادگاه با ارتباط کافی به پرونده آنان رسيدگی خواهد کرد و تا میزان قابل توجهی، مانع گسترش پدیده توريسم هتك‌حيثيت خواهد شد.

البته گفتنی است، براساس بند ۱ ماده یادشده، این قاعده در خصوص اشخاص مقیم انگلستان اعمال نمی‌شود و ناگزیر قواعد صلاحيت کامن لا به کارگرفته خواهد شد. مطابق قاعده صلاحيت کامن لا

اگر خواننده، نه در ايران اقامتگاه داشته باشد و نه مال غیرمنقول و نه محل سکونت موقت، قانونگذار به خواهان ایرانی اجازه می‌دهد تا دعوی خود را در ايران مطرح کند.

اعمال قاعده صلاحيت مبتنی بر اقامتگاه خواننده هم مزیت‌هایی دارد و هم آثار منفی را به همراه خواهد داشت. از طرفی، چون اصل، برائت خواننده و بی‌گناهی او است، نباید او را برای دفاع از خود به دادگاه کشور دیگری برد (شمس، ۱۳۹۴، ج ۱: ۳۸۲) و هزینه‌های دادرسی هنگفت خارجی را به وی تحميل کرد؛ ضمن آنکه خواننده با قواعد شکلی و ماهوی کشور خود به خوبی آشنا است و در صورتی هم که قواعد کشور محل اقامت وی مساعد به حال خواهان باشد، انتقادی متوجه خواهان و طرح دعوی او در این کشور نخواهد بود. با این حال، به کارگیری صرف این قاعده، حقوق خواهانی را که خسارت به حیثيت او در مکان دیگری وارد آمده را برآورده نمی‌کند؛ به طوری که این قاعده به طور کامل به سود خواننده است و خواننده می‌تواند با تعيين گزينشی محل اقامت، قواعد شکلی و ماهوی سودمند به حال خود را حاکم بر دعوا گرداند.

محل سکونت موقت خواننده نیز نمی‌تواند وجود ارتباط میان محل دادگاه و دعوا را تضمین کند و احتمال صلاحيت دادگاه بی‌ارتباط یا با ارتباط کم در این وضعیت بسیار زیاد است؛ چراکه محل سکونت موقت، فاقد میزان کافی از ثبات و پایداری است و در هر زمانی خواننده می‌تواند محل سکونت خود را تغییر دهد. به نظر می‌رسد، وجود همین ایرادات شرایط مناسبی را برای پدیده توريسم هتك‌حيثيت بوجود می‌آورد؛ چنانکه این اختيار را به خواهان می‌دهد تا به محض اطلاع از سکونت موقت خواننده در ايران، با وجود ارتباط کم این محل نسبت به دعوا، طرح شکايت کند. نقدهای مشابهی نیز در خصوص صلاحيت دادگاه محل وقوع مال غیرمنقول متعلق به خواننده وجود دارد. در نهایت، قاعده صلاحيت محل اقامت خواهان بسیار به سود او و موجب گسترش

² Defamation act, Explanatory notes, section 9, 65

¹ Defamation Act 2013

با اینگونه دعاوی قابل طرح است اینکه کدام محل می‌بایست محل وقوع هتک حیثیت تلقی شود؟ آیا محلی که محتوای افتراآمیز موضوع دعوا در آنجا به دست مخاطبین رسیده است و در این مکان آن محتوا را مشاهده کرده‌اند، باید محل آسیب محسوب گردد یا جایی که زیان‌زننده از آن محل اطلاعات و محتوای مدنظر خود را منتشر کرده است؟

در حقوق انگلستان، چنانکه از دعاوی «دوک برانزویک در برابر هارمر (۱۸۴۹)»^۳ بر می‌آید، محلی که مطالب افتراآمیز توسط مخاطبین مشاهده و خوانده شده است باید محل وقوع هتک حیثیت تلقی شود (Gillies, 2012:1011-1012). براین مبنا، در هتک حیثیت واقع شده از طریق اینترنت، هر بار بارگیری^۴ یا بازدید صفحه مجازی می‌تواند به عنوان محل وقوع هتک حیثیت به حساب آید (Staveley-O'Carroll, 2009:261) و به دادگاه آن محل، صلاحیت رسیدگی به دعوا را بدهد.

رای مشابهی در دعاوی استرالیایی «گوتنیک در برابر داو جونز (۲۰۰۲)»^۵ توسط دیوان عالی این کشور نیز ابراز شد. در این دعوا، دیوان عالی تاکید کرد که هرچند تدوین قواعد حقوقی خاص برای هر نوع فن-آوری نوینی که تازه به وجود آمده است، نامطلوب است، اما ضروری به نظر می‌آید که امکان دسترسی ویژه به اطلاعات منتشرشده از طریق اینترنت در نظر گرفته شود و با توجه به آن، محل وقوع هتک حیثیت تعیین گردد (Robinson, 2016: 207-208). با وجود این، دیوان عالی معتقد بود که هتک حیثیت در جایی انجام می‌گیرد که مطالب موضوع دعوا در دسترس مخاطبین قرار گرفته است؛ به عبارت بهتر، جایی که آن مطلب دیده شده یا از طریق فضای مجازی بارگیری می‌گردد (Rolph, 2016: 153). برخی این رویکرد را بهترین شیوه برای تعیین محل وقوع هتک حیثیت دانسته‌اند؛ زیرا در اغلب موارد محل

این کشور، هرگاه احضاریه^۱ در زمان حضور خوانده در حوزه قضایی انگلستان به او ابلاغ گردد، دادگاه این کشور صلاحیت رسیدگی به دعوا را خواهد داشت؛ زیرا هر کسی که در انگلستان «حضور»^۲ دارد، ممکن است توسط هر شخصی به دادگاه انگلیس احضار شود (Briggs, 2013: 112). بدین روش، قانونگذار انگلیسی سعی داشته است تا از اشخاص مقیم کشور خود حمایت کند و مانع حضور آنان در دادگاه‌های خارجی برای دعاوی هتک‌حیثیت شود. با توجه به آنکه این قاعده در صدد حمایت از خوانده است، منجر به شکل‌گیری پدیده توريسم هتک‌حیثیت نخواهد شد.

۳ ارائه راه حل مطلوب

در قسمت حاضر، راه حل مطلوبی جهت جلوگیری از وقوع و گسترش پدیده توريسم هتک‌حیثیت ارائه خواهد شد، اما پیش از آن، باید چالش‌هایی را که در دعاوی هتک حیثیت وجود دارد، بررسی کرد و پاسخ گفت. بر این اساس، ابتدا، چالش‌های موجود در دعاوی هتک حیثیت تشریح و پاسخ داده خواهد شد و سپس، قاعده صلاحیت مطلوبی پیشنهاد می‌شود.

۳٫۱ چالش‌های موجود در دعاوی هتک حیثیت

تردید در تعیین محل وقوع هتک‌حیثیت و امکان اقامه دعاوی متعدد با موضوع یکسان از مهم‌ترین چالش‌هایی است که دعاوی هتک حیثیت با آن روبرو هستند. در ادامه، هر کدام از این چالش‌ها، به طور جداگانه، بررسی می‌گردد.

۳٫۱٫۱ وقوع هتک حیثیت در چندین کشور

با توجه به شیوه وقوع هتک حیثیت که لزومی به مواجهه یا مجاورت فیزیکی میان زیان‌زننده و زیان‌دیده وجود ندارد و در بسیاری از موقعیت‌ها، هر کدام از طرفین دعاوی هتک حیثیت در کشورهای مختلفی حضور دارند، نخستین سوالی که در رابطه

⁴ download

⁵ Gutnick v Dow Jones (2002)

¹ Writ

² Presence

³ Duke of Brunswick v Harmer (1849)

جرم افترا و نشر اکاذیب منوط به حصول نتیجه نیست و با صرف انتشار ارتکاب می‌یابند.

به نظر می‌رسد، برای وقوع خسارت به حیثیت زیان‌دیده، دسترسی مخاطبین به محتوای افتراآمیز ضروری باشد و بدون وقوع چنین امری نمی‌توان آسیبی به حیثیت زیان‌دیده متصور شد، چنانکه اگر زیان‌دیده در کشور محل نشر فاقد هرگونه شهرت یا حیثیتی باشد، وقوع هتک حیثیت در آنجا غیرقابل تصور است.^۱ همین نتیجه‌گیری از ماده ۸ قانون مسئولیت مدنی ایران، قابل استنباط است؛ چراکه اصطلاح «تصدیقات و انتشارات» مقرر شده در این ماده، نمایانگر ضرورت نشر و توزیع محتوای افتراآمیز است.

با توجه به این مقدمه، باید نتیجه گرفت که محل هتک حیثیت و وقوع خسارت جایی است که محتوای موضوع دعوا توسط مخاطبین مشاهده و یا بارگیری می‌شود. هرچند به کارگیری چنین رویکردی منجر خواهد شد که هتک حیثیت در چندین حوزه قضایی واقع شود و از این جهت، خطر وقوع صلاحیت‌های مضاعف به وجود آید، ولی می‌توان با اعمال قاعده صلاحیت مناسب مانع بروز چنین وضعیتی گردید.

۳/۱/۲ وقوع هتک حیثیت با هر بار نشر

یکی از مهم‌ترین پرسش‌های قابل طرح در خصوص هتک حیثیت اینکه انتشار یک مطلب یا محتوای افتراآمیز و توزیع همان مطلب یا محتوا در شمار انبوه، باید به عنوان یک فعل زیانبار و مبنایی برای تنها یک دعوا تلقی شود یا آنکه هر کدام از این محتوا به خودی خود می‌تواند امکان اقامه دعوا را به مدعی هتک حیثیت بدهد؟

به عنوان مثال، اگر شخصی در کتاب خود به دیگری اتهام ارتکاب جرمی را بدهد و این کتاب در

مشاهده مطالب افتراآمیز جایی است که صدمه به حیثیت و اعتبار خواهان وارد می‌شود (Castel, 2013: 156) و ممکن است، خواهان در محلی که خواننده از آنجا اقدام به انتشار مطالب افتراآمیز می‌کند، هیچگونه شهرتی نداشته باشد و یا در آن کشور هیچ کسی مطالب منتشر شده را برای مثال به دلیل زبان متفاوت، نخوانده باشند.

در حقوق ایران، از آنجا که در قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب سال ۱۳۷۹ محل وقوع خسارت یا فعل زیانبار به عنوان قاعده صلاحیت مقرر نشده‌اند، تعیین محل وقوع هتک حیثیت اهمیتی در صلاحیت دادگاه مدنی ندارد. لیکن در صورتی که زیان‌دیده هتک حیثیت بخواهد جبران زیان‌های ناشی از جرم را مطالبه نماید، می‌تواند با استناد به مواد ۱۴ تا ۱۷ و ۲۰ قانون آیین دادرسی کیفری، دعوای خویش را در دادگاه محل ارتکاب جرم مطرح نماید (صفایی معافی و دیگران، ۱۴۰۲: ۸۷۱). لیکن دادگاه‌های کیفری در تعیین محل وقوع جرائم واقع شده از طریق فضای مجازی یا از بدون لزوم برخورد فیزیکی، مانند افترا و نشر اکاذیب، دچار اختلاف نظر شده‌اند. به موجب دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۹۰۰۰۳۳۳ به تاریخ ۱۳۹۳/۶/۸ صادره از شعبه دوم دیوان عالی کشور، رسیدگی به بزه افترا و نشر اکاذیب، در صلاحیت دادگاهی است که در حوزه قضایی آن، افترا و نشر اکاذیب توسط مخاطب، استماع و از آن مطلع شده است. در مقابل، براساس دادنامه شماره ۹۵۰۹۹۸۵۱۶۰۱۰۰۱۳۲ به تاریخ ۱۳۹۵/۶/۲۷ صادره از شعبه ۳۴ دیوان عالی کشور، محل ارتکاب جرم در بزه افترا و نشر اکاذیب، جایی است که متهم در زمان ارتکاب جرم در آن جا حضور داشته و محتوای موضوع دعوا را از آنجا منتشر نموده است؛ چراکه

^۱ نشست عقیده داشتند، در بزه افتراء، نشر، شرط تحقق آنبوده و عدم نشر و یا نسبت دادن عمل مجرمانه، بدون حضور ثالث، افترا محسوب نمی‌شود؛ بلکه بزه توهین قابل تصور است.

^۱ شایان ذکر است، در نشست قضایی به شماره ۷۱۳۳-۱۳۹۹ به تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۰۵ در شهر چالوس، هیئت عالی نشست معتقد بود، انتساب صریح عنوان مجرمانه، بدون نشر، کافی برای تحقق رکن مادی افتراء است. لیکن اکثریت حاضر در

روزنامه حتی پس از ۱۷ سال از زمان انتشار، به خودی خود تقصیر مدنی مستقل محسوب می‌شود (George, 2017: 134). رویکرد مشابهی نیز در دعوای «لوچانسکی در برابر روزنامه تایمز با مسئولیت محدود (۲۰۰۲)»^۶ به کار گرفته شد (Bogdańska, 2015: 200). بنابراین، خواهان می‌تواند برای هر یک از انتشارهای مشاهده‌شده در هر حوزه قضایی طرح دعوا کند.

همین قاعده در دعوای «گادفری در برابر شرکت با مسئولیت محدود دمون اینترنت (۱۹۹۹)»^۷ در خصوص هتک حیثیت واقع‌شده از طریق فضای مجازی نیز اعمال شد. در این مورد، محتوای افتراآمیزی در وبسایت روزنامه‌ای قرار داده شد و دادگاه معتقد بود، هرگاه کاربری اینترنتی دسترسی به آن محتوای افتراآمیز پیدا می‌کند، می‌توان این دسترسی و مشاهده وبسایت را یک انتشار و تقصیر مدنی مستقل تلقی کرد (Akdeniz, 1999: 260-267). این قاعده توسط مجلس اعیان در دعوای «برزوفسکی در برابر شرکت فوربس (۲۰۰۰)»^۸ مورد تایید قرار گرفت (Hare, 2000: 463). بدین ترتیب، هیچ تفاوتی میان هتک حیثیت واقع‌شده از طریق روش‌های سنتی و اینترنتی وجود ندارد.

در ایران، قواعد حقوقی، حکم روشنی در این خصوص ندارد، لیکن به نظر می‌رسد، مطابق قواعد کلی موجود در حقوق ایران باید نظریه انتشار واحد را در ایران پذیرفت. با توجه به اینکه قانونگذار ایرانی، قواعد خاصی در ارتباط با دعوای بین‌المللی وضع نکرده است، ناگزیر همان قواعد دادرسی داخلی را بر دعوای بین‌المللی حاکم خواهد بود. به موجب ماده ۸۴ و ۸۹ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب سال ۱۳۷۹، هرگاه دعوایی با طرفین یکسان و موضوعی یکسان یا به طور کامل مرتبط در دادگاه دیگری، از پیش،

شمارگان بسیار و در کشورهای متعددی پخش گردد، آیا زیان‌دیده می‌تواند برای فروش هر کدام از نسخه‌های کتاب به طور جداگانه در کشورهای مختلفی شکایت کند یا تنها در یک مکان و در یک دادرسی، حق مطالبه جبران خسارت خود را دارد؟ در پاسخ به این پرسش، دو رویکرد متفاوت اتخاذ شده است که هر کدام از این دو رویکرد را می‌توان در شیوه برخورد رویه قضایی ایالات متحده آمریکا و انگلستان مشاهده کرد.

در ایالات متحده آمریکا، مستفاد از آرای «کیتون»^۱ و «یانگ»^۲، قاعده‌ای موسوم به «قاعده انتشار واحد»^۳ در ارتباط با دعوای هتک حیثیت وجود دارد که به موجب آن، زیان‌دیده هتک حیثیت، براساس قواعد صلاحیت بین‌المللی این کشور، تنها می‌تواند یک دعوا و در یک دادگاه مطرح نماید (Jasper, 2006: 24-25) و طرح چندین دعوا برای یک مطلب یا محتوای افتراآمیز با موضوع یکسان غیر ممکن است.

بر خلاف این رویکرد، در انگلستان نگرش دیگری در پاسخ به پرسش یادشده وجود دارد که از آن با اصطلاح «قاعده انتشار مضاعف»^۴ یاد می‌شود و می‌توان در دعوای «دوک برانزویک در برابر هارمر (۱۸۴۹)»^۵ این رویکرد را مشاهده کرد (Watson and others, 2017: 25). مطابق این رویکرد، هرگاه مطالبی افتراآمیز منتشر می‌گردد، عملی زیان‌بار جداگانه و مبنایی برای اقامه دعوا تلقی خواهد شد (McBride and Bagshaw, 2017: 514). در پرونده یادشده، به خواهان نسخه‌ای از روزنامه داده شد که حاوی محتوای افتراآمیزی بر ضد او بود که ۱۷ سال پیش چاپ شده بود. دادگاه در این دعوا معتقد بود که مرور زمان ۶ ساله از وقتی که دوک مطالب منتشر شده را مشاهده کرد، بازنشانی شده و امکان طرح دعوا را به او می‌دهد؛ چراکه مشاهده آن

⁵ Duke of Brunswick v Harmer (1849)

⁶ Loutchansky v Times Newspaper Ltd (2002)

⁷ Godfrey v Demon Internet Limited (1999)

⁸ Berezovsky v Forbes Inc (2000)

¹ Keeton v. Hustler Magazine, Inc., 465 U.S. 770 (1984)

² Young v New Haven Advocate US No 02-1394

³ single publication rule

⁴ multiple-publication rule

به مدت نامعینی از انتشار خبری یا اظهار عقیده خویش بی‌بهره گردد (Connolly, 2012: 37). بدین ترتیب، نگرانی‌های موجود پیرامون این قاعده بیشتر در ارتباط با اعمال آن نسبت به مطالب بایگانی‌شده بوده که ممکن است، یک شخص برای مطالب منتشرشده در سالیان بسیار دور مورد شکایت قرار گیرد.

در پاسخ به این چالش، دادگاه اروپایی حقوق بشر^۲ در دعوی «روزنامه‌های تایمز با مسئولیت محدود در برابر بریتانیا (۲۰۰۹)»^۳ رویکرد میانه و مناسبی را پیش گرفت. در این دعوا، دادگاه باور داشت که خواننده نباید ملزم باشد تا در مقابل دعوایی دفاع کند که مدت‌ها پس از نخستین انتشار مطرح شده است. براین اساس، دادگاه به صراحت بیان داشت، در حالی که زیان‌دیده باید بتواند از حیثیت خود حفاظت کند، لیکن طرح دعوا پس از گذشت مدت زمانی قابل توجه می‌تواند منجر به تعدی نامتناسب نسبت به آزادی بیان رسانه‌ها مطابق با ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر بشود (Ministry of Justice, 2009: 10). بنابراین، دادگاه به کارگیری قاعده انتشار مضاعف را به خودی خود، مغایر با حق آزادی بیان اشخاص ندانست، اما وجود مدت زمانی متعارف را ضروری تلقی کرد تا خواهان بتواند در این مدت برای حمایت از حیثیت خود اقامه دعوا کند.

اما با توجه به مشکلاتی که قاعده انتشار مضاعف به همراه خود دارد و می‌تواند سبب بروز صلاحیت‌های متقارن بی‌شمار گردد، باید گفت که قاعده انتشار واحد در عمل کارایی بهتری برای نظام‌های حقوقی خواهد داشت.

اقامه شده و در حال رسیدگی باشد، دادگاه دوم که رسیدگی دیرتری داشته است، باید از رسیدگی خودداری کند و پرونده را به دادگاه اولی که زودتر شروع به رسیدگی کرده بود، بفرستد. بنابراین، هرگاه ادعای هتک حیثیت، از پیش، در دادگاه صالحی مطرح شده باشد، اقامه دوباره دعوا با همان طرفین و با همان موضوع محتوای افتراآمیز غیرممکن خواهد بود؛ بلکه دادگاه دوم قرار امتناع از رسیدگی صادر می‌کند (حیاتی، ۱۳۹۷: ۱۷۰) و اقامه دعوی دوم در دادگاه دیگر بی‌فایده است. وانگهی در بیشتر موارد در رویه قضایی ایران، آرای صادره در ارتباط با افترا و نشر اکاذیب تنها یک دادگاه و محل را به عنوان محل وقوع معین کرده‌اند.^۱

شایان ذکر است، قاعده انتشار واحد، مورد نقد قرار گرفته است، مبنی بر اینکه برخی خسارات کوچک را که می‌تواند به مراتب نسبت به محلی خاص به حیثیت زیان‌دیده بیشتر آسیب‌زا باشد، نادیده می‌گیرد (The Law Commission, 2002: 34)؛ به عنوان مثال، هرگاه تنها چند نسخه از یک روزنامه حاوی مطالب افتراآمیز در کشور محل اقامت کارفرمای زیان‌دیده یا شغل او پخش گردد، همین میزان از انتشار، کافی است تا زیان بسیاری به خواهان وارد آید.

ناگفته نماند که قاعده انتشار مضاعف نیز میزان قابل توجهی از انتقادات صاحب‌نظران را برانگیخته است. در نقد این قاعده گفته شده است که با شرایط دنیای نوین سازگاری ندارد؛ دنیایی که در آن مطالب بارگزاری شده در فضای مجازی می‌تواند در یک لحظه در چندین کشور جهان توسط کاربران مشاهده شود و به طور پایان‌ناپذیری بازنشر گردد و به مدت مدیدی در آن فضا باقی بماند. در چنین وضعیتی، آزادی بیان اشخاص به شدت در معرض نقض قرار می‌گیرد و شخص یا رسانه ممکن است

² European Court of Human Rights.

³ Times Newspapers Ltd v United Kingdom (2009)

^۱ برای مثال نگاه کنید به دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۹۰۰۰۳۳۳ مورخ ۱۳۹۳/۰۶/۰۸، دادنامه شماره ۹۵۰۹۹۸۵۱۶۰۱۰۰۱۳۲ مورخ ۱۳۹۵/۰۶/۲۷ یا دادنامه ۹۴۰۹۹۸۰۲۰۵۰۰۱۰۷۰ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۰۲.

۳،۲ ارائه قاعده صلاحیت مطلوب

با توجه به توجیه‌های موجود پیرامون اعمال صلاحیت دادگاه محل اقامت خوانده، به عنوان قاعده‌ای عمومی، می‌توان صلاحیت این دادگاه را پذیرفت (Hartley, 2010: 36)؛ چنانکه در ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب سال ۱۳۷۹ نیز همین قاعده مقرر شده است^۱ و مشکلی برای جلوگیری از پدیده توریسم هتک‌حیثیت ایجاد نمی‌کند.

اما در کنار این قاعده عمومی، باید قاعده خاصی نیز برای دعاوی هتک حیثیت تدوین شود، به گونه‌ای که این قاعده، ضمن ملاحظه شرایط ویژه هتک-حیثیت، مرتبط‌ترین و مناسب‌ترین دادگاه را جهت رسیدگی به خسارات وارد آمده تعیین نماید تا اجرای صحیح، دقیق و عادلانه دادرسی را تسهیل کند. این هدف هنگامی به دست می‌آید که دادگاهی به دعاوی رسیدگی کند که میزان عمده فعالیت زیان‌بار و بیشترین میزان خسارت در حوزه قضایی آن واقع شده باشد. بنابراین، به نظر می‌رسد، چنانکه در برخی از نظام‌های حقوقی مختلف «محل وقوع» عمل زیانبار به عنوان قاعده صلاحیت خاص برای دعاوی الزامات خارج از قرارداد پذیرفته شده است^۲، این قاعده همچنان می‌تواند در خصوص هتک حیثیت دست نخورده باقی بماند. لیکن با توجه به شرایط خاص هتک حیثیت نسبت به سایر الزامات غیرقراردادی نیاز است تا تفسیر مناسبی از محل وقوع فعل زیانبار ارائه گردد، به گونه‌ای که این تفسیر بتواند نمایانگر محل عمده خسارات وارد به حیثیت زیان‌دیده باشد^۳. اما چنین محلی را چگونه می‌توان تعیین کرد؟

بدیهی است، ارائه یک راه‌حل ثابت و انعطاف-ناپذیر نمی‌تواند همواره معیار مناسبی باشد و محل مناسب را در تمامی دعاوی هتک حیثیت معین کند. از این جهت، بهتر است که دادگاه براساس حقایق هر پرونده نسبت به اعمال صلاحیت تصمیم‌گیری کند و معین نماید که خوانده اقدامات خود را جهت هتک حیثیت خواهان در کدام حوزه قضایی بیش از سایر حوزه‌های قضایی دیگر معطوف ساخته بود.

در این راستا، رویه قضایی می‌تواند از ضوابطی نوعی^۴، مانند میزان پخش و مشاهده محتوای افتراآمیز در یک کشور، زبان متن محتوای افتراآمیز یا میزان شهرت زیان‌دیده در کشور محل دادگاه بهره گیرد. بدین روش می‌توان محلی را که خوانده دعاوی قصد انتقال و پخش محتوای افتراآمیز در آن کشور را داشته است، تعیین کرد و همچنین مکان اصلی وقوع فعل زیانبار مشخص خواهد شد.

مزیت چنین قاعده صلاحیتی نخست آن است که با اعمال آن، در کنار پذیرش قاعده انتشار واحد، همواره یک دادگاه صلاحیت رسیدگی به تمام دعاوی خواهد یافت و خواهان مجبور نخواهد شد تا برای رسیدگی به تمام خسارات وارد آمده به حیثیت خویش در چندین کشور مختلف طرح دعا کند. از این گذشته، مهم‌ترین ویژگی چنین قاعده‌ای، قابلیت انعطاف آن است که می‌تواند در هر پرونده‌ای، بهترین و مرتبط‌ترین مکان برای رسیدگی به دعاوی هتک حیثیت مشخص کند و بدین روش، بر چالش-های پیرامون توسعه فناوری‌های ارتباطی که یک محتوا را در مدت زمان کوتاه در سراسر دنیا در دسترس قرار می‌دهد، چیره خواهد شد. مبرهن است، هرگاه دادگاه رسیدگی‌کننده بیشترین ارتباط را با طرفین و موضوع دعا داشته باشند، صلاحیت

^۱ در ماده ۴ مقررات بروکسل ۱ نیز چنین مقرره‌ای وجود دارد.
^۲ چنین قاعده‌ای در عنوان B6، قاعده ۳ (۱) (۹) بخش ۶ از قسمت ۴ قواعد دادرسی مدنی و راهنمای عملی انگلستان (Civil Procedure Rules and Practice Direction)، بند ۲ ماده ۷ مقررات بروکسل ۱ و حتی در برخی معاهدات دولت

ایران با سایر دولت‌ها، مانند ماده ۳۴ قانون موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه جهت معاضدت در پرونده‌های مدنی و جزایی، مقرر شده است.
^۳ رویکرد مشابهی در حقوق آلمان اتخاذ شده است (Schmitz, 2012: 170-173).

^۴ Objective.

دو حوزه قضایی، با رویکرد متفاوت حقوقی، وجود دارد.

در رد این ایراد باید گفت که وقوع چنین موقعیت‌هایی بسیار نادر بوده و در صورت وقوع نیز تعداد کشورهایی که ارتباط نزدیکی با دعوا دارند، محدود خواهد بود. بنابراین، صلاحیت هر کدام از این کشورها توجیه‌پذیر بوده و برای خواننده هم صلاحیت دادگاه‌های این کشورها قابل پیش‌بینی خواهد بود.

البته باید اذعان داشت، از آنجا که هر کدام از این کشورها صلاحیت رسیدگی به تمام خسارات وارده را دارند، همچنان سوء استفاده خواهان ممکن است. به همین جهت، جلوگیری کامل از سوء استفاده طرفین دعوا امکان‌پذیر نیست، بلکه باید تلاش نمود تا جایی که میسر است از میزان چنین سوء استفاده‌ای کاسته شود. از سوی دیگر، خواننده نیز که مطالب افتراآمیز را در چند کشور مختلف با میزان یکسانی پخش نموده است، باید پاسخگوی رفتار خود در هر کدام از این کشورها باشد.

۴ نتیجه

توریسم هتک‌حیثیت به نوعی از سوء استفاده از حق انتخاب دادگاه اطلاق می‌شود که در آن، خواهان با وجود دادگاه‌های صالح متعدد، حوزه قضایی را برای طرح دعوا انتخاب می‌کند که مطابق قواعد ماهوی آن کشور، انتظار دارد که نتیجه مطلوب خود را در آن دادگاه به دست آورد. چنین اقدامی از سوی زیان‌دیدگان مدعی هتک‌حیثیت به شدت بر آزادی بیان طرف دیگر دعوا اثر می‌گذارد و وی را در موقعیت بسیار ضعیف و بدی نسبت به خواهان قرار می‌دهد.

مطالعه مقررات صلاحیت بین‌المللی در حقوق ایران نشان می‌دهد، قواعد موجود امکان سوء استفاده را برای مدعیان هتک‌حیثیت فراهم می‌آورد که می‌تواند باعث گسترش پدیده توریسم هتک-حیثیت در این کشور شود. با سکوت قانونگذار ایرانی در ارتباط با صلاحیت بین‌المللی، همان قواعد صلاحیت داخلی در این خصوص اعمال خواهد شد.

چنین دادگاهی می‌تواند عدالت را میان طرفین دعوا ایجاد کند.

با وجود چنین مزایایی، مهمترین اشکال قابل طرح بر اعمال این قاعده، غیرقابل پیش‌بینی بودن دادگاه صالح است؛ زیرا اختیار دادگاه‌ها در تعیین دادگاه مناسب بسیار گسترده خواهد بود و بنا به میل خودشان می‌توانند نسبت به برخی از دعاوی اعمال صلاحیت کنند و نسبت به بعضی دیگر خود را صالح تلقی نکنند. لیکن این نقد را نمی‌توان پذیرفت؛ چراکه با توجه به شرایط موجود پیرامون فعالیت خود و نشر مطالب موضوع دعوا، به سادگی برای خواننده قابل پیش‌بینی خواهد بود که محتوای افتراآمیز در کدام حوزه قضایی بیشترین فروش یا بازدید را خواهد داشت. برای مثال، هرگاه شبکه تلویزیونی فارسی زبانی مستقر در ایالات متحده آمریکا بوده، مخاطبانی را در ایران هدف محتوای خود قرار داده باشد و بر ضد شخص مشهور ایرانی مطالبی را بیان کند، صلاحیت دادگاه‌های ایرانی غیرقابل پیش‌بینی نخواهد بود؛ هرچند آن برنامه تلویزیونی در سراسر دنیا قابل دسترسی باشد و فارسی‌زبانان ساکن در کشورهای دیگری نیز آن برنامه تلویزیونی را تماشا کنند.

اشکال دیگر وارد بر قاعده پیشنهاد شده این است که اگر اوضاع و احوال پیرامون دعوی هتک‌حیثیت به گونه‌ای باشد که دعوا با دو یا چند حوزه قضایی به یک اندازه ارتباط داشته باشد، در صلاحیت میان آن حوزه‌های قضایی تردید حاصل می‌شود. در این صورت، احتمال اعمال صلاحیت تمام حوزه‌های قضایی با ارتباط یکسان وجود دارد و همچنان خواهان می‌تواند به دلخواه خود در یکی از این حوزه‌های قضایی اقامه دعوا کند؛ برای نمونه، بازیگری مشهوری که هم در ایالات متحده آمریکا و هم در انگلستان شهرت و منافع برابری دارد و مطالب افتراآمیز بر ضد او نیز به زبان انگلیسی در این دو کشور به اندازه یکسانی منتشر و به دست مخاطبین رسیده است، اختیار اعمال صلاحیت هر

حیثیت دارد. همچنین قاعده صلاحیت بین‌المللی مناسب باید تا حد امکان، تعداد دادگاه‌های صالح را محدود نماید و اختیار رسیدگی به تمام دعاوا را تنها به یک دادگاه اعطا کند.

با توجه به این ملاحظات، در کنار قاعده عمومی صلاحیت دادگاه محل اقامت خوانده باید دادگاه محل وقوع تقصیر که می‌تواند ارتباط کافی میان موضوع دعاوا و محل دادگاه را تضمین کند، نیز صالح تلقی کرد. لیکن با توجه به شرایط خاص دعاوی هتک حیثیت این محل می‌بایست به گونه‌ای تفسیر شود که دادگاه براساس حقایق پیرامون هر پرونده نسبت به اعمال صلاحیت تصمیم‌گیری کرده و مناسب‌ترین مکان را برای رسیدگی به موضوع دعاوا مشخص کند. چنین قاعده‌ای از این جهت دارای برتری است که تنها یک دادگاه را برای رسیدگی به تمام دعاوا معین می‌کند و قابلیت انعطاف کافی دارد که می‌تواند مقتضیات پیشرفت فناوری‌های ارتباطی را پاسخ گوید.

براین اساس پیشنهاد می‌گردد، قانون‌نویسان از قاعده ذیل در مقررات صلاحیت بین‌المللی نسبت به دعاوی مسئولیت مدنی ناشی از هتک حیثیت فرامرزی بهره‌گیرند: «۱. دعاوا باید در دادگاهی اقامه شود که خوانده در حوزه قضایی آن اقامتگاه دارد؛ ۲. دادگاه صالح در دعاوی تعهدات غیرقراردادی دادگاهی است که عمل زیانبار در حوزه قضایی آن واقع شده است؛ ۳. در ارتباط با دعاوی مسئولیت مدنی ناشی از هتک حیثیت، دادگاه محل وقوع عمل زیانبار تنها در صورتی صلاحیت رسیدگی به دعاوا را دارد که خوانده عمده‌ترین اقدامات خود جهت پخش محتوای موضوع دعاوا را معطوف به آن حوزه قضایی کرده باشد».

بدین ترتیب، دادگاه محل اقامت خوانده در ایران، صلاحیت رسیدگی به دعاوا را خواهد داشت که بسیار به سود خوانده است. البته هرچند، چنین وضعیتی چندان مطلوب خواهان و بروز پدیده توریسیم هتک‌حیثیت نیست، اما هرگاه خوانده در ایران اقامتگاه نداشته و تنها دارای محل سکونت موقت در ایران باشد، خواهان می‌تواند با وجود ارتباط ناکافی بین دعاوا و محل دادگاه، در این کشور شکایت خود را طرح کند. همچنین اگر خوانده، محل سکونت موقت هم در ایران نداشته باشد، صرف وجود مال غیرمنقول متعلق به او در ایران، سبب ایجاد صلاحیت دادگاه ایرانی خواهد شد که این وضعیت نیز اختیار طرح دعاوا به خواهان را در ایران می‌دهد. در نهایت، اگر محل اقامت خوانده، سکونت موقت او یا مال غیرمنقول او در ایران نباشد، هرگاه خواهان در ایران اقامت داشته باشد، می‌تواند در این کشور اقامه دعاوا نماید. موقعیت اخیر نیز بسیار گرایش به سوی خواهان دارد و در دعاوی بین‌المللی که احتمال غیرایرانی بودن خوانده زیاد است، می‌تواند موجب سوء استفاده خواهان شود. بنابراین، بازنگری اساسی در قواعد صلاحیت بین‌المللی ایرانی نیاز است تا از گسترش پدیده توریسیم هتک‌حیثیت در این کشور جلوگیری کند.

برخلاف ایران، قانونگذار انگلیسی با تصویب قاعده صلاحیت خاص دعاوی هتک حیثیت که اختیار اعمال صلاحیت را با توجه به اوضاع و احوال پیرامون دعاوا به دادگاه واگذار کرده است، گام موثری در پیشگیری از پدیده توریسیم هتک‌حیثیت برداشته است.

چنین قاعده صلاحیت مطلوبی باید عدالت را میان طرفین دعاوا برقرار کرده و دادگاهی را برای رسیدگی تعیین کند که ارتباط کافی با دعاوی هتک

۵ منابع

- Akdeniz, Yaman (1999). "Case Analysis: Laurence Godfrey v. Demon Internet Limited," *Journal of Civil Liberties*, 4(2), 260-267.
- Bogdańska, Olga (2015). "Libel tourism in the context of press freedom", *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K - Politologia*, 22(1), 195-212. doi: 10.17951/k.2015.22.1.195.
- Briggs, Adrian (2013). *The conflict of Laws*, Third Edition, Oxford: Oxford University Press.
- Carrascosa González, Javier, "The Internet - Privacy and Rights Relating to Personality (Volume 378)", in: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. Consulted online on 30 January 2024. doi: 10.1163/1875-8096_pplrdc_A9789004321250_02
- Castel, Matthew (2013). "Jurisdiction and Choice of Law Issues in Multistate Defamation on the Internet," *Alberta Law Review*, 51(1), 153-163. doi: 10.29173/alr61.
- Connolly, Ursula (2012). "Masaryk University Journal of Law and Technology," *Masaryk University Journal of Law and Technology*, 6(1), 35-47.
- Council of Europe Study (2019). *Study on forms of liability and jurisdictional issues in the application of civil and administrative defamation laws in Council of Europe member states*, Strasbourg: Council of Europe.
- Elliot, Catherine and Quinn, Frances (2017). *Tort Law*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Ewert, Jan-Peter, Weslow, David (2011). "Forum shopping in europe and the United States", *International Trademark Association*, 66(9), 9-10.
- "Ehrenfeld v Mahfouz", n.d, at: <https://law.justia.com/cases/new-york/court-of-appeals/2007/2007-09961.html>, last visited: 31/01/2024.
- Fitzsimmons, A. (2006). "Forum Shopping: A Practitioner's Perspective." *The Geneva Papers on Risk and Insurance. Issues and Practice*, 31(2), 314-322. doi: 10.1057/palgrave.gpp.2510076.
- Garner, Bryan A. (2009). *Black's Law Dictionary*, Saint Paul: Thomson Reuters.
- George, Patrick (2017). *Defamation law in Australia*, New South Wales: LexisNexis Butterworths.
- Gillies, Lorna (2012). "JURISDICTION FOR CROSS-BORDER BREACH OF PERSONALITY AND DEFAMATION: EDAT ADVERTISING AND MARTINEZ", *International and Comparative Law Quarterly*, 61(4), 1007-1016. doi:

- 10.1017/S0020589312000413
- Hare, Christopher (2000). "Forum-Shopping: From Russia with Love," *The Cambridge Law Journal*, 59 (3), 461-464.
- Hartley, Trevor C (2012). "Libel tourism – a solution in sight?", *Northern Ireland Legal Quarterly*, 63(1), 85-96. doi: 10.53386/nllq.v63i1.375
- Hartley, Trevor C (2010). "LIBEL TOURISM' AND CONFLICT OF LAWS," *International and Comparative Law Quarterly*, 59(1), 25-38.
- Hayati, Ali Abbas (2017). *Civil procedure in the current law system*. Tehran: Mizan Publishing. [in Persian]
- Jasper, Margaret C. (2006). *The Law of Libel & Slander*, New York: Oceana Publications.
- Kmietowicz, Zosia (2010). "Free Speech Is at Risk from UK Libel Law, Says Danish Radiologist Accused of Defamation," *BMJ: British Medical Journal*, 340(7736), 12-13. doi: 10.1136/bmj.b5615
- Martin, Elizabeth (2011). *Oxford Dictionary of Law*, Oxford: Oxford University Press.
- McBride, Nicholas J., Bagshaw, Roderick (2018). *Tort Law*, Harlow: Pearson Education Limited.
- McFarland, Robert L. (2009). "Please Do Not Publish this Article in England: A Jurisdictional Response to Libel Tourism", *Mississippi Law Journal-Forthcoming*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1514988>.
- Ministry of Justice (2009). *Defamation and the internet: the multiple publication rule*, London: Ministry of Justice.
- Petsche, Markus (2011). "What's Wrong with Forum Shopping? An Attempt to Identify and Assess the Real Issues of a Controversial Practice", *The International Lawyer*, 45(4), 1005-1028.
- Phillipson, Gavin P (2016). *Press Freedom, the Public Interest and Privacy*. In Andrew T. Kenyon (Ed.), *Comparative Defamation and Privacy Law* (pp. 136-63). Cambridge University Press.
- Robinson, Daniel (2016). "Libel tourism in Australia: evaluating the jurisdiction of Australian courts," *International Journal of Technology Policy and Law*, 2(2), 203-227. doi: 10.1504/IJTPL.2016.077157
- Rolph, David (2016). *Defamation Law*, Sydney: Thomson Reuters (Professional) Australia Limited.
- Safai, Seyed Hossein (2014). *Studies of Private International Law*, Mizan publishing. [in Persian]
- Safaei Moafi, Sayyed Hussein; Maghsoudi Pashaki, reza & Daryaei, Reza (2024). "Jurisdiction in tort claims for cross-border defamation in the laws of Iran, England and the European Union," *Comparative Law Review* 14(2), 859-882. DOI:

<https://doi.com/10.22059/JCL.2023.356095.634475>

Sanchez, Thomas (2011). "London, Libel Capital No Longer? The Draft Defamation Act 2011 and the Future of Libel Tourism", *The University of New Hampshire Law Review*, 9(3), 469-521.

Shams, Abdollah (2015). *Civil Procedure*, Tehran: Derak publishing. [in Persian]

Smet, Stijn (2010). "Freedom of Expression and the Right to Reputation: Human Rights in Conflict", *Washington College of Law Journals & Law Reviews*, 26(1), 183-236.

Staveley-O'Carroll, Sarah (2009). "Libel tourism laws: spoiling the holiday and saving the first amendment?", *New York University Journal of Law & Liberty*, 4(3), 252-292.

Stillwell, Cinnamon (2009). "Libel Tourism: Where Terrorism and Censorship Meet",

<https://www.sfchronicle.com/politics/article/Libel-Tourism-Where-Terrorism-and-Censorship-Meet-2544274.php>, last visited: 25/01/2024.

Walker, Clive (2012). "Global speech and global terrorism: a tall tale of two cities", *Northern Ireland Legal Quarterly*, 63(1), 119-136. doi: 10.53386/nilq.v63i1.377.

Watson, Roxanne; Roldan, Roberto; Faza, Andres (2017). "Toward Normalization of Defamation Law: The U.K. Defamation Act of 2013 and the U.S. SPEECH Act of 2010 as Responses to the Issue of Libel Tourism," *Communication Law and Policy*, 22(1), 1-63. doi:

10.1080/10811680.2017.1250569

The Law Commission (2002). DEFAMATION AND THE INTERNET: A PRELIMINARY INVESTIGATION, London: The Law Commission.